

Yhteinen tiedonanto Eurooppa-neuvostolle EU:n ja Turkin poliittisten, taloudellisten ja kaupallisten suhteiden tilanteesta

Eduskuntatunnus

Käsittelyvaihe ja jatkokäsittelyn aikataulu

Euroopan komissio ja ulkoasioiden ja turvallisuuspolitiikan korkea edustaja antoivat 29.11.2023 tiedonannon (JOIN(2023) 50 FINAL) EU–Turkki-suhteesta.

Jäsenyysneuvottelujen ollessa pysähdyksissä on EU:n ja Turkin keskusteluja suhteen kehittämisestä tarkoitus jatkaa vuoden 2024 kuluessa korkean edustajan ja komission julkistaman tiedonannon pohjalta.

Tiedonannosta ei ole toistaiseksi keskusteltu jäsenmaiden kesken, ja näkemykset Turkki-suhteesta jakaantuvat voimakkaasti. Myöskään korkean tason kontaktit Turkin kanssa eivät ole edenneet, esim. ulkoministeri Fidanin kutsuminen epäviralliseen ulkoasiainneuvostoon ei ole toteutunut joidenkin jäsenmaiden vastustuksen vuoksi. On mahdollista, että EU-Turkki –suhteesta keskustellaan huhtikuun Eurooppa-neuvostossa.

Suomen kanta

Suomi tukee EU:n ja Turkin jatkuvaa ja laaja-alaista vuoropuhelua, mukaan lukien korkean tason vuoropuhelua ajankohtaisista ulkopoliittisista kysymyksistä.

Suomi tukee EU–Turkki-yhteistyön tiivistämistä, huomioiden Turkin strategisen ja taloudellisen merkityksen ja merkittävän alueellisen roolin. EU–Turkki-yhteistyö on tärkeitä talous- ja turvallisuuspoliittisista näkökulmista, joten yhteisiä etuja ja näkemyksiä on näissä kysymyksissä kartoitettava huolellisesti.

Suomi on syvästi huolissaan Turkin demokratian, oikeusvaltion, perusoikeuksien ja oikeuslaitoksen negatiivisesta kehityksestä. Samalla Turkki on EU:lle tärkeä kumppani, jonka kanssa on tärkeitä jatkaa yhteistyötä ja vuoropuhelua myös vaikeammissa asiakysymyksissä.

Suomi katsoo, että yhteistyötä on mahdollista edistää esimerkiksi kaupassa, muuttoliikerekysymyksissä, terrorismin vastaisissa toimissa sekä energia- ja liikennesektoreilla. bMyös Turkilta tulee edellyttää rakentavaa sitoutumista EU-suhteen kehittämiseen, ja eteneminen eri yhteistyöaloilla riippuu monin osin myös Turkista.

Suomi pitää tärkeänä löytää ratkaisuja muun muassa kaupan esteisiin ja tulliliiton toimeenpanon ongelmiin, jotta keskusteluihin tulliliiton uudistamisesta voitaisiin palata ja EU:n ja Turkin taloudellista yhteistyötä voitaisiin edistää tasavertaiselta pohjalta.

Turkin panos syyrialaispakolaisten (noin 3,3 miljoonaa) vastaanottamisessa sekä Turkin toiminta EU:n pakolaisavun välineen (FRIT, EU Facility for Refugees in Turkey) puitteissa on merkittävää. Suomi pitää tärkeänä, että muuttoliikepolitiikassa panostetaan vahvoihin ja toimiviin kumppanuuksiin lähtö- ja kauttakulkumaiden kanssa. Muuttoliiketyhteistyön jatkaminen Turkin kanssa on tärkeää.

Suomi katsoo, että viisumivapaudessa eteneminen edellyttää olemassa olevan viisumivapausdialogin jäljellä olevien ehtojen toimeenpanoa ts. kaikkien viisumivapaudelta edellytettyjen vaatimusten toteutumista. Tämän vuoksi tässä vaiheessa kyseeseen voisi viisumivapauden sijaan tulla lähinnä vain tiettyjen matkustajaryhmien (liike-elämän edustajat, opiskelijat ja Turkin kansalaiset, joilla on perhettä EU-maissa) viisumikäsittelyn helpotukset.

Pääasiallinen sisältö

Turkin EU-jäsenyyssprosessin tilanne

Turkista tuli EU:n ehdokasmaa vuonna 1999 Suomen ensimmäisellä EU-puheenjohtajuuskaudella. Suomi on tukenut Turkin jäsenyysspolkua. EU-jäsenyysneuvottelut Turkin kanssa jäädytettiin vuonna 2018. Ihmisoikeus- ja oikeusvaltiotilanteeseen ei odoteta merkittävää parannusta lähivuosina.

Oletuksena on, että EU-jäsenyysneuvottelut pysyvät pysähdyksissä eikä uusia neuvottelulukuja voida tällä hetkellä harkita avattavaksi tai suljettavaksi. Lähentymiseen liittyvät uudistukset eivät etene ja monella osa-alueella on tapahtunut taantumista.

Tästä huolimatta Turkin EU-jäsenyyssprosessi on ollut hyödyllinen ja tarjonnut välineitä Turkin kehityksen säännölliselle vertailukelpoiselle seurannalle sekä viitekehyksen kriittiselle vuoropuhelulle. Laajentumisneuvottelujen ollessa pysähdyksissä EU–Turkki-suhteen laaja-alainen pohdinta on aktivoitunut EU:ssa.

Tiedonannon lähtökohdat

Euroopan komissio ja ulkoasioiden ja turvallisuuspolitiikan korkea edustaja julkistivat 29.11.2023 tiedonannon EU–Turkki-suhteesta. Tiedonannon mukaan Turkki on osoittanut rakentavampaa suhtautumista eri kysymyksiin, ml. kahdenväliset suhteet useisiin EU-jäsenvaltioihin sekä lukuisat pitkäaikaiset kauppaa haitanneet kysymykset.

Venäjän hyökkäyssotaan liittyen Turkki on tehnyt joitakin hyödyllisiä aloitteita, kuten esimerkiksi helpottanut Ukrainan elintärkeätä vientiä. Turkki on myös viime aikoina ilmoittanut puuttuneensa pakotteiden kiertämiseen sen alueen kautta.

Kyproksen kysymys ja Turkin pyrkimys edistää ns. ”kahden valtion ratkaisua” ovat merkittävä haaste EU–Turkki -suhteessa. EU on sitoutunut Kyproksen kysymyksen ratkaisuun YK-päätöslauselmien pohjalta. EU on ilmaissut valmiutensa aktiiviseen rooliin, sillä käytettävissä olevien keinojen puitteissa YK-vetoisten jälleenyhdistymisneuvottelujen eri vaiheissa. Maria Holguín Cuéllar nimitettiin YK:n pääsihteerin Kypros-erityislähettilääksi tammikuussa 2024. Hänen tehtävänä on tunnustella, onko osapuolten kesken yhteistä pohjaa neuvotteluihin palaamiseksi.

Myös Turkin ihmisoikeustilanne, oikeusvaltioperiaatteen toimimattomuus sekä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomioiden täytäntöönpanon laiminlyönti ovat säilyneet haasteina EU–Turkki-suhteissa. Lisäksi esimerkiksi sotilaallisten keinojen tukeminen alueellisissa konflikteissa sekä Turkin näkemykset Hamasista ovat ristiriidassa EU:n kantojen kanssa.

Tiedonannon mukaan EU–Turkki-suhteen nykytilanne mahdollistaa kuitenkin lisäaskeleita kohti rakentavaa yhteistyösuhdetta. Turkilla on muun muassa paljon annettavaa alueellisissa kysymyksissä, jonka vuoksi yhteydenpito Turkkiin on erittäin tärkeää ja perusteltua.

Tiedonannon painotukset avainaloista EU-Turkki-suhteen kehittämiseksi

Avainaloja yhteistyölle ovat mm. korkean tason dialogin palauttaminen mm. kaupassa, energia- ja liikennesektoreilla sekä Turkin kutsuminen tarvittaessa esim. epävirallisiin ulkoministerikokouksiin. Turkia kannustetaan edistämään investointeja mm. tietoliikenneyhteyksissä, energiassa, liikenteessä ja vihreässä siirtymässä yhteistyössä eurooppalaisten ja kansainvälisten rahoituslaitosten kanssa. Euroopan Investointipankkia kehoitetaan puolestaan uudelleenkäynnistämään operaationsa Turkissa.

Tiedonannon mukaan tärkeitä teemoja EU–Turkki-suhteessa ovat mm. itäisen Välimeren tilanne; Turkin ja Venäjän väliset suhteet ja mahdollinen pakotteiden kiertäminen Turkin kautta; taistelukäyttöön tarkoitettujen tuotteiden uudelleenviennin estäminen Venäjälle; säännöllinen dialogi ulkopoliittisista ja alueellisista kysymyksistä; Turkin linjausten tehokkaampi yhdenmukaistaminen EU:n yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan kanssa; terrorisminvastainen yhteistyö; energiayhteistyö, kauppasuhteet sekä yhteistyö muuttoliikekysymyksissä.

Tiedonannossa toivotaan, että tulliliiton uudistamista koskeviin keskusteluihin voitaisiin palata. Yksi keskeinen este tulliliittoneuvottelujen avaamiselle on ollut se, että Turkki ei sovelta voimassa olevia tulliliittosäädöksiä tasavertaisesti kaikkiin EU-jäsen maihin. Viimeaikaiset ponnistelut konkreettisten kaupanesteiden poistamiseksi ovat kuitenkin johtaneet tuloksiin, ja tämä luo perustaa tiiviimmälle yhteistyölle.

Tiedonannossa katsotaan, että nykyisen tulliliittosopimuksen rajoitukset huomioon ottaen ainoastaan sen kattava nykyaikaistaminen, mukaan lukien sopimuksen laajentaminen palveluihin, investointeihin ja julkisiin hankintoihin sekä tehokkaan riitojenratkaisumekanismin luominen mahdollistaisivat EU:n ja Turkin taloussuhteiden täyden potentiaalin hyödyntämisen. Tulliliittoneuvotteluiden kautta EU:lla olisi mahdollisuus tuoda myös oikeusvaltiokehitykseen liittyviä asioita esille.

Tiedonannossa suositellaan yhteistyön jatkamista muuttoliikekysymyksissä, jossa Turkki on EU:lle tärkeä kumppani etenkin itäisen Välimeren reitillä ja yhteistyö on pääsääntöisesti toiminut hyvin. EU:n pakolaisavun välineen (*FRIT*) puitteissa kanavoitava rahoitus Turkille päättyi 2023. EU:n monivuotisen rahoituskehityksen väliarviossa helmikuussa 2024 huomioitiin kasvava muuttoliike (mm. Turkissa) ja siitä aiheutuva tarve EU:n reagointikyvyn varmistamiseen. Turkin noin neljästä miljoonasta pakolaisesta ja siirtolaisesta noin 3,3 miljoonaa on syyrialaisia. Turkilla on geopolittisesti erittäin haastava lähinaapurusto rajanaapureinaan mm. Armenia, Irak, Iran ja Syyria. Turkin sijainti on vaikuttanut siihen, että Turkista on tullut eniten maailmassa pakolaisia vastaanottanut maa.

Tiedonannossa nostetaan prioriteettina tiettyjen matkustajaryhmien viisumihakemusten käsittelyn edistäminen. Varsinaiselle viisumivapaudelle on määritelty selkeät vaatimukset. Turkki ei täytä kaikkia ehtoja, jonka vuoksi EU jatkaa teknistä apuaan Turkille ehtojen täyttämiseksi. Tiedonannon suosituksiin kuuluu tässä vaiheessa tietyille ryhmille (liike-elämän edustajat, opiskelijat ja Turkin kansalaiset, joilla on perhettä EU-maissa) kohdennetut viisumihelpotukset, jotka sisältäisivät em. ryhmille pitkäaikaiset monikertaviisumit.

Turkin odotukset suhteen kehittämiseksi

Turkin omat odotukset kohdistuvat erityisesti tulliunioniuudistukseen, viisumihelpotuksiin, Turkin terrorismihuolien ymmärtämiseen sekä säännöllisen korkean tason dialogin palauttamiseen. Lisäksi Turkki

on nostanut esiin mm. ehdokasmaa-asemansa. Turkki katsoo myös, ettei Kyproksen tulisi antaa määrittellä negatiivisesti Turkin jäsenyysneuvotteluprosessia.

Turkki ilmaisi loppuvuodesta 2023 pettymyksensä Eurooppa-neuvoston kyvyttömyyteen muodostaa kanta Turkin EU-jäsenyyspyrkimykseen ja EU–Turkki-suhteen tulevaisuuteen. Turkki haluaisi kannan etenkin tiedonantoon EU–Turkki -suhteen nykytilasta ja tulevaisuudesta.

EU:n oikeuden mukainen oikeusperusta/päätöksentekomenettely

Euroopan unionista tehdyn sopimuksen (SEU) 49 artiklassa määrätään, millä ehdoilla valtio voi hakea unionin jäsenyyttä.

SEU:n 2 artiklassa esitetään unionin perustana olevat arvot.

Käsittely Euroopan parlamentissa

Kansallinen valmistelu

Ulkosuhdejaosto 11.4.2024

Eduskuntakäsittely

Taloudelliset vaikutukset

Tiedonannossa ei käsitellä taloudellisia vaikutuksia ja niitä on myös tässä vaiheessa vaikea arvioida.

Muut asian käsittelyyn vaikuttavat tekijät

Asiakirjat

JOIN(2023) 50 FINAL

Laatijan ja muiden käsittelijöiden yhteystiedot

Veli-Pekka Kaivola, UM, veli-pekka.kaivola@gov.fi, 0295 350 333
 Miia Lahti, UM, miia.lahti@gov.fi, 0295 350 543
 Marja Hopia, UM, marja.hopia@gov.fi, 0295 350 541
 Johanna Ala-Nikkola, UM, johanna.ala-nikkola@gov.fi, 0295 351 122
 Anna Esko, UM, anna.esko@gov.fi, 0295 350 723
 Tapio Rantanen, VNEUS, tapio.rantanen@gov.fi
 Anne Lamminmäki, VNEUS, anne.lamminmaki@gov.fi

VAHVA-tunnus

EU/1303/2023

